

# ***Media Strategies for Addressing the Negative Attitudes of Some Audiences of Mazandaran Provincial TV toward the Local Language***

***By: Fatemeh Amerian M.A.*** ✉

## **Abstract:**

Provincial broadcasting channels of the Islamic Republic of Iran Broadcasting (IRIB) are influential institutions in implementing policies aimed at preserving and promoting local languages within their respective coverage areas. The Mazandarani language, as one of the principal languages spoken in the northern regions of Iran, is used in the programming of Mazandaran Provincial Broadcasting. However, its use in radio and television programs has consistently faced a number of challenges, one of the most significant of which is the negative attitude of some audiences toward the Mazandarani language. The present applied study, adopting a qualitative approach, was conducted with the aim of identifying media strategies for addressing this challenge. The required data were collected through semi-structured interviews with experts in language and media studies. The findings indicate that a number of measures can contribute to reducing negative attitudes toward the language. These include training provincial network program producers and raising their awareness of the importance of local languages; providing accurate information by cultural and educational authorities—particularly public media—about the significance of local languages and the individual and social benefits of bilingualism; using the Mazandarani language in high-quality program formats and genres; incorporating the local language into important and formal programs; and producing programs aimed at raising public awareness of the Mazandarani language and its significance.

**Keywords:** *Mazandarani Language, Mazandaran Provincial Broadcasting, Language Attitudes, Language Planning, Language Preservation*

---

✉ Linguistics, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran.  
Email: fa\_amerian@yahoo.com

## راهکارهای رسانه‌ای مواجهه با نگرش منفی برخی از مخاطبان شبکه مازندران نسبت به زبان محلی

فاطمه عامریان✉

### چکیده

شبکه‌های استانی صداوسیما، نهادهایی تأثیرگذار در اعمال سیاست‌های مربوط به حفظ و ترویج زبان‌های محلی در منطقه تحت پوشش خود به‌شمار می‌روند. زبان مازندرانی، به‌عنوان یکی از زبان‌های اصلی رایج در مناطق شمالی کشور، در فرایندهای برنامه‌سازی در شبکه استانی مازندران، مورد استفاده قرار می‌گیرد. این در حالی است که استفاده از آن در برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی، همواره با چالش‌هایی روبه‌رو بوده که نگرش منفی برخی از مخاطبان نسبت به این زبان، یکی از مهم‌ترین آنهاست. پژوهش حاضر که با هدف شناخت راهکارهای رسانه‌ای مواجهه با این چالش انجام شده، پژوهشی کاربردی، با رویکرد کیفی است که داده‌های مورد نیاز آن با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با کارشناسان زبان و رسانه گردآوری شده است. به موجب یافته‌ها، آموزش برنامه‌سازان شبکه استانی و آگاه‌سازی آنان از اهمیت زبان‌های محلی، اطلاع‌رسانی صحیح از سوی متولیان امور فرهنگی و آموزشی، به‌ویژه رسانه‌های عمومی درباره اهمیت زبان محلی و مزایای فردی و اجتماعی دوزبانگی، استفاده از زبان مازندرانی در شکل‌ها و قالب‌های عالی برنامه‌سازی، به‌کارگیری زبان محلی در برنامه‌های مهم و رسمی و تولید برنامه‌هایی با هدف اطلاع‌رسانی درباره زبان مازندرانی و اهمیت آن، از جمله اقداماتی است که می‌تواند در کاهش نگرش منفی مخاطبان نسبت به این زبان مؤثر باشد.

**واژه‌های کلیدی:** زبان مازندرانی، شبکه مازندران، نگرش زبانی، برنامه‌ریزی زبان، حفظ زبان

### مقدمه

زبان‌ها و گویش‌های اقوام مختلف ایرانی که از ارزشمندترین میراث فرهنگی هر منطقه و مؤلفه‌هایی بنیادین از غنای فرهنگی و هویتی کشور به‌شمار می‌روند، قرن‌هاست با محوریت زبان فارسی در تداوم حیات فرهنگی و هویتی ایران نقش اساسی داشته‌اند. حفاظت از زبان‌های بومی مناطق مختلف کشور، نه تنها مایه تضمین بقای اقوام ایرانی است، بلکه انسجام و هویت ملی ایرانیان را نیز تقویت می‌کند. به اعتقاد بسیاری از کارشناسان، صداوسیما به‌عنوان یکی از حافظان این هویت ملی، نمی‌تواند از نقش بی‌بدیل عناصر فرهنگی اقوام مختلف ایرانی، در شکل‌گیری هویت واحد و منسجم ملی، غافل باشد. شبکه‌های استانی صداوسیما می‌توانند از تأثیرگذارترین نهادها در اعمال سیاست‌های مربوط به حفظ و ترویج زبان بومی و جذب مخاطبان محلی‌زبان در منطقه تحت پوشش خود قلمداد شوند. براساس اهداف پیش‌بینی‌شده، بخشی از برنامه‌های این شبکه‌ها، باید به زبان‌ها و گویش‌های محلی تولید و پخش شوند. زبان مازندرانی یکی از زبان‌های محلی رایج در مناطق شمالی کشور (به‌طورعمده مازندران) است که در بخش قابل توجهی از برنامه‌های شبکه استانی مازندران مورد استفاده قرار می‌گیرد. این زبان در دهه‌های اخیر تحت تأثیر تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و همچنین رسانه‌های گروهی، شاهد دگرگونی‌ها و تحولاتی بوده که سرعت و گستردگی آنها به تبع تحولات غیرزبانی در سال‌های اخیر، چشمگیرتر بوده است. همچنین در سال‌های اخیر، تغییراتی نیز در جایگاه اجتماعی این زبان و حوزه‌های کاربردی آن رخ داده و زبان مازندرانی، تحت تأثیر زبان فارسی، دچار تنزل جایگاه شده است. براساس آخرین آمارها در سال ۱۴۰۴، میزان کاربرد زبان محلی در برنامه‌های صداوسیمای مازندران حدود ۴۰ درصد بوده است.<sup>۱</sup> همچنین به موجب پژوهشی که در سال ۱۳۹۴ انجام گرفت، اکثر قریب به اتفاق برنامه‌سازان شبکه استانی (۹۰/۹ درصد) به‌نحوی از زبان مازندرانی در برنامه‌سازی استفاده کرده‌اند (عامریان، ۱۳۹۴: ۷۷). هرچند این آمار، خود می‌تواند نشان‌دهنده توجه رسانه استانی به ارزش زبان محلی مازندرانی باشد، به اعتقاد صاحب‌نظران، پرداختن به زبان و فرهنگ محلی به تنهایی کافی نیست بلکه از آن مهم‌تر، نحوه پرداختن به آن است.

۱. آمار و اطلاعات مذکور از معاونت‌های صداوسیمای شبکه مازندران گرفته شده است.

کاربرد زبان مازندرانی در شبکه استانی مازندران، همواره با آسیب‌ها و موانعی روبه‌رو بوده است که به موجب پژوهش‌ها، نگرش منفی برخی از گویشوران مازندرانی نسبت به زبان محلی خود، یکی از مهم‌ترین آنها به شمار می‌رود (عامریان، ۱۳۹۴؛ عامریان، ۱۳۹۵). پژوهش‌های صورت گرفته در مورد نگرش مازندرانی‌ها نسبت به زبان مادری‌شان (بشیرنژاد، ۱۳۷۹؛ بشیرنژاد، ۱۳۸۶؛ عامریان، ۱۳۸۸؛ شهیدی، ۲۰۰۸ و ...) نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از آنها، به‌ویژه نسل جوان و دختران، نگرش چندان مثبتی به زبان مازندرانی ندارند. این مسئله بر میزان تمایل آنان به عنوان مخاطبان شبکه استانی، برای شنیدن یا دیدن برنامه‌های محلی زبان این شبکه، تأثیر دارد. این نگرش منفی تا حدی است که با وجود تلاش برنامه‌سازان شبکه استانی برای استفاده از زبان محلی، نه تنها مخاطبان بلکه حتی بخش قابل توجهی از شرکت‌کنندگان در برنامه‌های شبکه مازندران (۷۹/۶ درصد) مایل به استفاده از زبان محلی نیستند. (عامریان، ۱۳۹۴: ۶۸) شناخت راهکارهای مواجهه با این چالش، علاوه بر افزایش آگاهی مدیران و برنامه‌سازان رسانه استانی و ارتقای کیفیت کاربرد زبان مازندرانی در برنامه‌های صداوسیما، می‌تواند در افزایش رضایت مخاطبان از این رسانه استانی و نیز تقویت قدرت رقابت آن با سایر رسانه‌های محلی و ملی تأثیر بسزایی داشته باشد.

### پیشینه پژوهش

چگونگی کاربرد زبان‌های محلی در صداوسیما و چالش‌های مربوط به آن، ازجمله موضوعات مربوط به برنامه‌ریزی زبانی در رسانه ملی است که ضرورت مطالعه آن در سال‌های اخیر، بیش از پیش احساس شده و پژوهشگران با رویکردهای مختلفی به آن پرداخته‌اند. مطالعات مرتبط با موضوع پژوهش حاضر را می‌توان در دو محور سیاستگذاری و برنامه‌ریزی زبان در ارتباط با زبان‌های محلی در رسانه و آسیب‌شناسی کاربرد زبان و به‌طور خاص، زبان‌های محلی در رسانه ملی و شبکه‌های استانی مرور کرد. در این بخش، به برخی از تازه‌ترین این پژوهش‌ها می‌پردازیم.

در محور نخست، پژوهش داوری و داوری اردکانی (۱۴۰۴) یکی از تازه‌ترین مطالعاتی است که با رویکردی آسیب‌شناختی، به بررسی نحوه مواجهه رسانه ملی به مقوله زبان، راهکارهای تقویت زبان فارسی و حفظ و ترویج زبان‌های

محلی به عنوان مؤلفه‌های انکارناپذیر هویت ایرانیان پرداخته است. نتایج این پژوهش گویای آن است که از منظر متخصصان، اولاً، حفظ زبان‌های محلی به تنهایی، به کمک رسانه ناممکن است و ثانیاً، شبکه‌های استانی باید بیش از پیش، به نسل کودک و نوجوان و سنجش نیازها، علائق و خواسته‌های زبانوران اهمیت دهند. در این پژوهش همچنین با بیان اینکه در حال حاضر، به دلایل متعدد شاهد مواجهه غیرعلمی رسانه ملی به مقوله کاربرد زبان‌های محلی هستیم بر ضرورت تغییر رویکرد رسانه ملی به زبان‌های محلی تأکید شده است. در همین زمینه، یافته‌های پژوهش دیگری از این پژوهشگران، با عنوان «رویکرد رسانه ملی در قبال زبان فارسی و زبان‌های محلی: تحلیلی انتقادی در چهارچوب سیاست و برنامه‌ریزی زبان» (۱۴۰۳) نیز حاکی از آن است که رویکرد رسانه ملی به زبان‌های محلی به طور عمده «اقتضامحور» است؛ به این معنی که در جهت گسترش زبان‌های محلی نیست بلکه در صدد است تا برای مدت کوتاهی، منابعی را به آن اختصاص دهد. براساس نتایج این پژوهش، در عمل شاهد کم‌توجهی به زبان‌های محلی در سیاست و برنامه‌ریزی زبان در صداوسیما هستیم و با تداوم این رویکرد و مواجهه با زبان‌های محلی به مثابه یک مشکل و نه حق یا نوعی سرمایه، نمی‌توان انتظار حفظ این سرمایه را داشت.

در محور دوم نیز به عنوان تازه‌ترین پژوهش‌ها، می‌توان به پژوهش بشیرنژاد (۲۰۲۳) اشاره کرد که به مطالعه جایگاه اجتماعی کاربرد زبان مازندرانی و فارسی در مازندران پرداخته است. او در بررسی میزان علاقه‌مندی ساکنان استان مازندران به برنامه‌های شبکه استانی، به این نتیجه دست یافته است که بیشترین علاقه به مرکز و شرق استان و به طور مشخص، شهرهای ساری و بهشهر و کمترین علاقه به غرب استان و به طور مشخص شهر رامسر مربوط می‌شود. پژوهش شیخی و اخلاقی (۲۰۲۳) درباره میزان علاقه ترکمن‌های ساکن در استان گلستان به برنامه‌های رادیو و تلویزیون نشان داده است که بیش از نیمی از آنان، فرزندان خود را به استفاده از این برنامه‌ها ترغیب نمی‌کنند و بیشتر پیگیر برنامه‌های فارسی‌زبان هستند تا برنامه‌هایی که به زبان ترکمنی تولید می‌شوند. همچنین ترکمن‌های بالای ۵۰ سال، بیشترین علاقه و افراد زیر ۲۰ سال، کمترین علاقه را به فرهنگ و زبان ترکمنی دارند. بامشادی (۱۴۰۰) نیز در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی کاربرد زبان‌ها و گویش‌های محلی در شبکه‌های استانی سیما با تأکید بر مراکز کردزبان» با مطالعه آسیب‌شناختی برنامه‌های چهار شبکه

سیمای کردستان، مهاباد، کرمانشاه و ایلام به این نتیجه رسیده است که دو شبکه کردستان و مهاباد، بهتر عمل کرده‌اند و تأثیر مثبتی بر نگرش زبانی مخاطبان کرد زبان داشته‌اند یا دست‌کم، تأثیر منفی نداشته‌اند و موجب ایجاد نگرش منفی نسبت به زبان کردی نشده‌اند؛ این درحالی است که شبکه‌های استانی کرمانشاه (زاگرس) و ایلام، نه تنها تأثیر مثبتی بر نگرش زبانی مخاطبان محلی زبان خود نداشته‌اند بلکه به احتمال، برخی موارد، با تأثیر منفی بر نگرش آنان به زبان کردی، ارزش ارتباطی این زبان را در نظرشان پایین آورده‌اند.

عامریان (۱۳۹۵) به مطالعه و ارزیابی دیدگاه‌های استادان زبان شناس درباره کاربرد زبان مازندرانی در شبکه استانی مازندران پرداخته است. نتایج گویای آن است که هرچند به کارگیری این زبان محلی، در برنامه‌های شبکه مازندران، می‌تواند نقش بسزایی در جلب مخاطب و تقویت جایگاه این زبان ایفا کند، نحوه کاربرد آن تاکنون مورد بی‌توجهی قرار گرفته است.

با وجود اهمیت کاربرد زبان محلی در صداوسیما مازندران و تأثیر آن بر افزایش نگرش مثبت مخاطبان نسبت به زبان مازندرانی و چگونگی مواجهه برنامه‌سازان شبکه استانی با مقوله نگرش زبانی مخاطبان، تاکنون پژوهش‌های چندانی با تمرکز بر این موضوعات انجام نگرفته است. پژوهش حاضر سعی دارد با رویکردی زبان‌شناختی و رسانه‌ای، بخشی از خلاء پژوهشی موجود را درباره نحوه مواجهه شبکه‌های استانی با چالش‌های مربوط به کاربرد زبان‌های محلی پر کند.

## مبانی نظری

### نگرش زبانی

تلقی و نگرش گویشوران یک زبان و اهمیت مرگ یا بقای این زبان برای آنها، یکی از عوامل مهمی است که بقا یا فنای زبان به آن وابسته است. در واقع عمر هر زبان زمانی به پایان خود نزدیک می‌شود که گویشوارانش عزم و اراده‌ای برای حفظ آن نداشته باشند (کریستال، ۱۳۸۵: ۷۷). به عبارت دیگر، هرگاه افراد یک جامعه زبانی، بنا به هر دلیل تصمیم بگیرند که به جای زبان آبا و اجدادی خود، از زبان دیگری استفاده کنند، امید چندانی برای حفظ آن زبان باقی نخواهد ماند. با وجود این، در عصر ارتباطات، توانایی چشمگیر رسانه‌های گروهی، از جمله رادیو و تلویزیون، در شکل‌دهی به افکار عمومی یا حتی تغییر نگرش‌ها و الگوهای فکری و رفتاری مخاطبان، می‌تواند در حفظ،

تغییر یا نابودی زبان‌ها مؤثر باشد. رسانه‌ها برای انتقال پیام مورد نظر خود به مخاطب، از ابزارهایی استفاده می‌کنند که یکی از مهم‌ترین آنها «زبان» است. زبانی که رسانه برای القای پیام، برمی‌گزیند از طرف مخاطب، به‌عنوان زبانی دارای ارزش و اعتبار شناخته می‌شود و می‌تواند به نگرش او را جهت دهد.

به‌طور کلی، «نگرش» از مفاهیم مطرح در علم «روان‌شناسی اجتماعی»<sup>۱</sup> است و متخصصان این رشته آن را شیوه‌ای نظام‌مند و مدون برای تفکر، احساس و واکنش نسبت به مسائل اجتماعی یا رویدادهای محیط پیرامون شخص تعریف می‌کنند. نگرش‌ها در فرآیند سازگاری افراد با محیط اجتماعی پیرامونشان به وجود می‌آیند و با گذشت زمان، شکل ثابتی به خود می‌گیرند (بشیرنژاد، ۱۳۹۰: ۴۸-۴۹). در اصل، انتخاب و کاربرد زبان از سوی افراد تحت تأثیر نگرش‌های زبانی آنهاست. نگرش و دیدگاه‌های افراد نسبت به یک زبان ممکن است تحت تأثیر عوامل اجتماعی، تغییر کنند. به این ترتیب، ممکن است افراد نسبت به یک زبان، نگرش مثبت‌تر یا منفی‌تری پیدا کنند. به نوشته یارمحمدی (۱۳۷۴: ۱۷) اگر زبانی به دلیلی وارد قلمرو یک جامعه زبانی خاص شود، به‌طوری که نگرش زبانی آن جامعه را نسبت به زبان بومی‌شان تغییر دهد، آن زبان بومی مورد تهدید قرار می‌گیرد. چنان‌که بشیرنژاد اشاره می‌کند: «بسیاری از عوامل اجتماعی قبل از آنکه زبان را تغییر دهند نگرش افراد را نسبت به آن زبان تغییر می‌دهند. به بیان دیگر، تغییر نگرش‌ها مقدمه و لازمه تغییر زبان‌هاست» (۱۳۹۰: ۵۳). ایجاد نگرش مثبت نسبت به یک زبان، موجب افزایش حوزه‌های کاربرد آن در مقایسه با زبان‌های دیگر می‌شود و آن را به زبانی با اعتبار زیاد تبدیل می‌کند. در مقابل، پیدایش نگرش منفی نسبت به یک زبان، موجب افزایش کاربرد زبان دارای اعتبار بیشتر می‌شود و به همین نسبت، افزایش کاربرد زبان معتبر، به ایجاد و افزایش نگرش منفی نسبت به زبان بومی، دامن می‌زند. مطالعه نگرش‌های زبانی، جایگاه بسیار مهمی در مطالعات اجتماعی زبان و به‌ویژه، مسئله حفظ یا تغییر زبان‌ها دارد.

تقریباً همه پژوهشگرانی که زبان مازندرانی را مورد مطالعه قرار داده‌اند، از وجود نگرش منفی در میان بخش قابل توجهی از گویشوران این زبان سخن گفته‌اند. چنان‌که برجیان (۱۳۸۸) می‌نویسد؛ مازندرانی‌ها در مقایسه با بسیاری از دیگر اقوام ایرانی، دلبستگی زیادی نسبت به زبان مادری خود نشان نمی‌دهند.

بسیاری از آنان زبان مازندرانی را در حد یک زبان مستقل نمی‌دانند و برای آن هویت مستقل زبانی قائل نیستند بلکه آن را لهجه یا گویشی از زبان فارسی می‌پندارند در حالی که برخی از دیگر اقوام ایرانی، مانند کردها یا بلوچ‌ها، برای زبان خود هویت مستقل قائل‌اند. (ذاکری، ۱۳۹۱: ۳۵)

### برنامه‌ریزی زبان

در بررسی تأثیر رسانه‌ها بر نگرش و رفتار زبانی گویشوران و حفظ یا تغییر زبان‌ها، توجه به مفهوم دیگری به نام برنامه‌ریزی زبانی، بسیار حائز اهمیت است. برنامه‌ریزی زبانی، فعالیتی سازمان‌یافته است که با هدف حل مسائل زبانی یک جامعه، تغییرات آگاهانه‌ای در ساخت و کاربرد زبان آن جامعه ایجاد می‌کند (مدرسی، ۱۳۶۸، ۲۰۶-۲۰۹). ماهیت برنامه‌ریزی زبانی، تأثیر گذاشتن بر رفتارهای زبانی است. بنابراین، سازمان‌ها و نهادهایی که رابطه گسترده‌ای با مردم دارند و بر آنان تأثیر می‌گذارند (رسانه‌های عمومی) می‌توانند در زمره متولیان برنامه‌ریزی زبانی قرار گیرند. از سوی دیگر، مراحل انتخاب، اجرا و ارزیابی برنامه‌ریزی زبانی (مستقیم یا غیرمستقیم) نیز در زمره توانایی‌ها و قابلیت‌های رسانه‌هاست (داوری اردکانی، ۱۳۸۵، ۲۲-۲۴). مراحل مختلف برنامه‌ریزی زبانی عبارت‌اند از: توصیف (جمع‌آوری اطلاعات)، پیش‌بینی، انتخاب، اجرا، ارزیابی. از میان این پنج مرحله، شاید دو مرحله آخر، بیش از سایر مراحل، مربوط به رسانه ملی باشد. یکی از ابعاد اساسی برنامه‌ریزی زبانی، توزیع و انتشار محصولات آن است که رسانه ملی بیش از سایر دستگاه‌ها قادر به انجام آن است. رسانه ملی به سبب پرداختن به مراحل اجرایی و انتشار محصولات برنامه‌ریزی زبان در گیر مرحله انتخاب هم می‌شود و از این بُعد، رفتارهای زبانی جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

یکی از مهم‌ترین مفاهیمی که ذیل مقوله کلی برنامه‌ریزی زبان مطرح می‌شود، معیارسازی زبانی است. مدرسی (۱۳۶۸: ۲۳۵) معیارسازی زبان را روندی دانسته که طی آن، یک گونه زبانی معین، به گونه معیار تبدیل می‌شود و الگوهای آن به‌عنوان هنجار برتر، نسبت به سایر گونه‌ها به‌طور گسترده مورد پذیرش قرار می‌گیرد. گونه معیار، به‌طور معمول نسبت به سایر گونه‌های یک زبان، بی‌نشان‌تر است و می‌تواند به‌عنوان زبان مشترک میان گویشوران گونه‌های مختلف یک زبان به کار رود.

شبکه‌های استانی صداوسیما با هدف حفظ و ترویج فرهنگ و آداب و رسوم مناطق و اقوام مختلف کشور به وجود آمده‌اند و از متولیان اصلی سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های زبانی در منطقه تحت پوشش خود قلمداد می‌شوند. از جمله مسائلی که در این راه، فراروی شبکه‌های استانی قرار دارد، چالش‌های مربوط به کاربرد زبان‌های محلی و چگونگی مواجهه با این چالش‌هاست. با توجه به اینکه تقریباً تمام پژوهش‌های انجام‌شده (بشیرنژاد ۱۳۷۹ و ۱۳۸۶)، عامریان (۱۳۸۸)، شهیدی (۲۰۰۸) و ...، حاکی از وجود نگرش منفی نسبت به زبان محلی در میان مازندرانی‌ها بوده‌اند، این مسئله چالشی جدی فراروی شبکه استانی برای تولید برنامه به زبان مازندرانی و جذب و حفظ مخاطب به‌شمار می‌رود.

### روش‌شناسی

هدف از پژوهش‌های کاربردی، توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. به عبارت دیگر، این پژوهش‌ها به سمت کاربرد عملی دانش هدایت می‌شوند و بر یافتن راه‌حل مسائل فوری با ماهیت عملی متمرکز هستند بنابراین، جنبه عملی دارند و نتایج آنها عینی و مشخص است. (بازرگان و همکاران، ۱۳۸۴: ۷۹)

پژوهش‌های کیفی، برای فهم بهتر انسان و محیط‌های اجتماعی و فرهنگی که در آن زندگی می‌کند، طراحی شده‌اند. هدف از این پژوهش‌ها، درک پدیده‌ها از دیدگاه شرکت‌کنندگان در محیط‌های خاص آن است (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۴-۱۵). پژوهش کیفی، به‌طور کلی، رویکردی است که به پژوهشگر امکان می‌دهد تجربه‌های افراد را به‌دقت و با به‌کارگیری مجموعه‌های مشخصی از روش‌های پژوهش بررسی کند. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این رویکرد این است که امکان شناخت موضوعات را از دیدگاه شرکت‌کنندگان در مطالعه و فهم معانی و تفاسیر آنها از پدیده‌ها را فراهم می‌کند. پژوهشگر کیفی باید ذهنی باز داشته باشد و کنجکاو، پیگیر و منعطف باشد. همچنین حوصله زیادی برای گوش‌سپردن به دیدگاه‌ها و تجربه‌های شرکت‌کنندگان در پژوهش نشان دهد. روش‌های پژوهش کیفی، اغلب برای رسیدن به فهم عمیقی از موضوعات حساس، پیچیده یا جدید به‌کار گرفته می‌شوند. (هنینکو همکاران<sup>۱</sup>، ۱۳۹۴: ۳۳-۳۵)

پژوهش حاضر، یک پژوهش کاربردی با رویکرد کیفی است که داده‌های مورد نیاز آن، با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته گردآوری شده است. در مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، موضوعات، محدودتر و خاص‌تر هستند و به دلیل محاوره‌ای بودن، مصاحبه‌گر در تغییر سؤالات یا جابه‌جا کردن ترتیب آنها آزادی عمل بیشتری دارد. از طرف دیگر تمام مصاحبه‌شوندگان با وجود اینکه سؤالات یکسانی از آنان پرسیده می‌شود در نحوه پاسخگویی آزادند. موفقیت در این نوع مصاحبه، مستلزم وجود یک مصاحبه‌گر مجرب و آگاه به موضوع پژوهش است. (دلاور، ۱۳۸۸: ۱۱۳؛ بیابانگرد، ۱۳۸۸: ۱۴۹ و ...)

در پژوهش‌های کیفی، نمونه‌گیری به جای تعمیم یافته‌ها، با هدف کسب درک عمیق از پدیده مورد بررسی صورت می‌گیرد. با این رویکرد، انتخاب مشارکت‌کنندگان با هدف دستیابی به بیشترین اطلاعات درباره پدیده مورد بررسی انجام می‌شود. در این پژوهش‌ها نمونه پژوهش یا مشارکت‌کنندگان، به‌صورتی هدفمند انتخاب یا دعوت می‌شوند. نمونه‌گیری هدفمند که نمونه‌گیری غیراحتمالی، هدفدار یا کیفی نیز نامیده می‌شود، به معنای انتخاب هدفدار واحدهای پژوهش، برای کسب دانش یا اطلاعات است. این نمونه‌ها با هدف کسب دانش عمیق، متمرکز و با جزئیات زیاد، از بین کسانی که این پدیده را تجربه کرده‌اند و می‌توانند اطلاعات زیادی در اختیار پژوهشگر بگذارند، انتخاب می‌شوند. (رنجبر و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۳۸-۲۳۹)

در پژوهش حاضر، از مشارکت کارشناسان و متخصصان حوزه زبان و رسانه بهره گرفته شده است. با توجه به موضوع و هدف پژوهش، این کارشناسان، دانش‌آموخته رشته زبان‌شناسی یا رشته‌های مرتبط با زبان، رسانه و ارتباطات، علاقه‌مند به پژوهش در حوزه زبان‌شناسی اجتماعی و مطالعات بینارشته‌ای در حوزه زبان و رسانه و دارای کارنامه علمی و عملی یا شغل مرتبط بوده‌اند. علاوه بر این، اصالت مازندرانی آنان به‌عنوان یکی از شاخص‌های مهم و سازنده، مدنظر قرار گرفته است. همچنین به این موضوع توجه شده است که کارشناسانی که پیش از آغاز مصاحبه، مخاطب صداوسیما مازندران بوده‌اند، بهتر می‌توانند در این خصوص اظهارنظر کنند. به این ترتیب، انتخاب حجم نمونه با در نظر گرفتن همه شرایط یادشده در چند مرحله صورت گرفت. طبق روال رایج در پژوهش‌های کیفی، مناسب‌ترین افراد برای مصاحبه، با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و مصاحبه‌ها تا حصول اطمینان از اشباع داده‌ها ادامه پیدا کرد. در مجموع، ۲۰ نفر از کارشناسان واجد شرایط، مورد مصاحبه قرار گرفتند. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در جدول ۱ قابل مشاهده است.

پژوهش‌های ارتباطی،  
سال سی و سوم،  
شماره ۱ (پیاپی ۱۲۵)،  
بهار ۱۴۰۵

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

| ردیف | رشته و آخرین مدرک تحصیلی        | شغل                                          | سابقه کار |
|------|---------------------------------|----------------------------------------------|-----------|
| ۱    | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | هیئت علمی دانشگاه                            | ۲۰ سال    |
| ۲    | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | کارمند                                       | ۲۵ سال    |
| ۳    | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | تهیه‌کننده بازنشته<br>صداوسیما- مدرس دانشگاه | ۳۰ سال    |
| ۴    | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | هیئت علمی دانشگاه                            | ۲۰ سال    |
| ۵    | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | هیئت علمی دانشگاه                            | ۱۰ سال    |
| ۶    | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | هیئت علمی دانشگاه                            | ۱۵ سال    |
| ۷    | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | هیئت علمی دانشگاه                            | ۲۲ سال    |
| ۸    | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | هیئت علمی دانشگاه                            | ۸ سال     |
| ۹    | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | مدرس دانشگاه                                 | ۵ سال     |
| ۱۰   | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | مدرس دانشگاه                                 | ۳ سال     |
| ۱۱   | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | هیئت علمی دانشگاه- بازنشته                   | ۳۰ سال    |
| ۱۲   | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | هیئت علمی دانشگاه- بازنشته                   | ۳۰ سال    |
| ۱۳   | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | مدرس دانشگاه                                 | ۲ سال     |
| ۱۴   | دکتری زبان‌شناسی همگانی         | مدرس دانشگاه                                 | ۵ سال     |
| ۱۵   | کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی | کارمند- مدرس دانشگاه                         | ۱۶ سال    |
| ۱۶   | دکتری ارتباطات (فرهنگ و رسانه)  | هیئت علمی دانشگاه                            | ۳ سال     |
| ۱۷   | دانشجوی دکتری علوم ارتباطات     | کارمند صداوسیما                              | ۸ سال     |
| ۱۸   | دکتری تاریخ                     | پژوهشگر- مدرس دانشگاه                        | ۲۹ سال    |
| ۱۹   | دانشجوی دکتری ادبیات فارسی      | پژوهشگر صداوسیما-<br>مدرس دانشگاه            | ۲۱ سال    |
| ۲۰   | کارشناسی ارشد ادبیات نمایشی     | پژوهشگر صداوسیما                             | ۲۳ سال    |

داده‌های کیفی پس از گردآوری، به شکل نسخه‌هایی مکتوب از داده‌های متنی درآمدند و پس از بررسی محتوای مصاحبه‌ها، حذف اطلاعات غیر ضروری یا تکراری و شناسایی نکات مهم (کدگذاری اولیه/ باز)، نمونه عبارت‌های کلیدی (کدهای اولیه) استخراج شدند. در مرحله بعد، عبارت‌های اولیه، دسته‌بندی و در طبقات مفهومی‌تر و گسترده‌تر جای داده شدند تا مقوله‌های اصلی مشخص شوند. در نهایت نیز این مقوله‌ها دسته‌بندی و مفهوم‌پردازی و مقوله‌های کلان، انتخاب شدند (کدگذاری محوری). به این ترتیب، پس از استخراج اطلاعات کلیدی مصاحبه‌ها، مقوله‌های محوری و مقوله‌های کلان مشخص شد.

با توجه به اهمیت مفهوم ارزشمندی پژوهش<sup>۱</sup> در مطالعات کیفی به جای شاخص‌های پایایی و روایی (بیابانگرد، ۱۳۸۶: ۳۰۳)، از روش‌های گوناگونی نظیر بازرسی مجدد مسیر کسب اطلاعات<sup>۲</sup>، همراهی حداقل یک همکار متخصص در تمام مراحل کار و بازبینی داده‌ها از طریق شرکت‌کنندگان<sup>۳</sup>، برای تضمین ارزشمندی پژوهش استفاده شد و اعتبار پژوهش مورد ارزیابی و تأیید کارشناسان قرار گرفت.

---

1. trustworthiness

2. audit trail

3. member check

### گزارش یافته‌ها

پژوهش حاضر، با هدف گردآوری دیدگاه‌ها و پیشنهاد‌های زبان‌شناسان و کارشناسان حوزه زبان و رسانه، درباره راهکارهای مواجهه رسانه استانی، با چالش نگرش منفی برخی از مخاطبان مازندرانی، نسبت به زبان محلی انجام شده است. در این بخش، به توصیف و تحلیل مهم‌ترین دیدگاه‌های این کارشناسان که از طریق مصاحبه گردآوری شده است، می‌پردازیم.

بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد که به اعتقاد اکثر مصاحبه‌شوندگان پژوهش حاضر، در مباحث زبان‌شناختی «هیچ زبانی نسبت به زبان دیگر برتری ندارد و نگرش منفی نسبت به زبان‌ها به‌طورعمده دلایل جامعه‌شناختی دارد». تقریباً تمام این کارشناسان به وجود نگرش منفی نسبت به زبان محلی، در میان اغلب مازندرانی‌ها اذعان داشته‌اند و برخی شواهد و مستندات پژوهشی نیز چنین نگرشی را تأیید کرده‌اند. مطالعات زبان‌شناختی نشان می‌دهد که نگرش منفی نسبت به زبان‌های محلی، در مقایسه با زبان‌های رسمی یا دارای اعتبار بیشتر، به‌عنوان یک پدیده طبیعی و متداول، در بسیاری از جوامع وجود دارد. به گفته یکی از کارشناسان پژوهش حاضر: «این واقعیت که بعضی از افراد، چه گویشوران بومی و چه غیرگویشوران، زبان‌های محلی را غیر معیار و ناقص می‌پندارند کاملاً درست است؛ لذا بسیاری از افراد سعی دارند به نوعی از زبان‌های محلی فاصله بگیرند». مشاهدات پژوهشگر نیز مؤید این واقعیت است که در استان مازندران، با توجه به اعتبار بیشتر زبان فارسی و کاربردهای گسترده آن در جامعه و رسانه‌ها، اغلب مردم، به این زبان گرایش دارند و آن را گزینه بهتری برای پاسخگویی به نیازهای روزمره خود تلقی می‌کنند اما نکته حائز اهمیت، ناآگاهی گویشوران از ارزش‌های زبان محلی‌شان است. چنان‌که یکی از مصاحبه‌شوندگان معتقد بود: «تصورات نادرست و غیرعلمی برخی گویشوران، موجب می‌شود که زبان محلی را ناقص و عامل به مخاطره‌انداختن فراگیری زبان معیار فارسی از سوی فرزندان خود تصور کنند». تمام کارشناسان این پژوهش، چنین تصورات نادرست و ناآگاهانه‌ای را به‌طورعمده ناشی از فقدان یا ضعف اطلاع‌رسانی صحیح از سوی متولیان امور فرهنگی و آموزشی، به‌خصوص رسانه‌های عمومی دانسته‌اند و اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی به عموم افراد جامعه را یکی از راهکارهای مؤثر برای مواجهه با این چالش برشمردند. به عقیده آنان: «این تصور نادرست از زبان بومی باید در مدارس، رسانه‌های عمومی و دیگر محافل اجتماعی اصلاح

شود. شاید یکی از مهم‌ترین اقداماتی که می‌توان در این خصوص انجام داد اطلاع‌رسانی در مدارس و رسانه‌ها و تبیین این واقعیت باشد که زبان محلی از لحاظ زبانی، هیچ کم و کاستی نسبت به زبان رسمی ندارد و ساختار آن از تمام سطوح و ویژگی‌های یک زبان کامل برخوردار است. حتی در بعضی حوزه‌ها، زبان مازندرانی دارای کاربردها و توانمندی‌هایی است که ممکن است زبان رسمی آنها را نداشته باشد. «برخی از مصاحبه‌شوندگان نیز با اشاره به نتایج مطالعات اخیر در حوزه روان‌شناسی و عصب‌شناسی زبان، مبنی بر اینکه افراد دوزبانه، از بهره‌های بیشتری در مقایسه با تک‌زبانه‌ها برخوردار هستند، بر ضرورت آگاه‌سازی جامعه درباره اهمیت دوزبانی تأکید کرده‌اند. به عقیده آنان: «باید در این خصوص اطلاع‌رسانی شود که دوزبانی یا به عبارت دیگر، دسترسی به دو نظام زبانی، یک مزیت و توانمندی خاص محسوب می‌شود...» و «... از آنجا که مغز افراد دوزبانه، پویایی و انعطاف‌پذیری بیشتری دارد، می‌تواند در موقعیت‌های مختلف، از گزینه‌های متفاوت و متنوعی استفاده کند». چنان‌که یکی از کارشناسان پژوهش حاضر، با تأکید بر اهمیت دوزبانی اظهار داشته است: «مزیت دسترسی به دو نظام زبانی، تا حدی است که افراد دوزبانه، کمتر به آلزایمر مبتلا می‌شوند». تأکید بر این مزیت‌ها نیز از جمله مواردی است که می‌توان برای افزایش آگاهی‌های عمومی و افزایش نگرش مثبت افراد جامعه نسبت به زبان محلی، از آنها استفاده کرد.

برخی از مصاحبه‌شوندگان، توجه به مقوله برنامه‌ریزی زبانی را در تلاش برای تغییر نگرش منفی برخی از مازندرانی‌ها نسبت به زبان محلی با اهمیت دانسته‌اند. به گفته آنان: «اگر می‌خواهیم از زبان مازندرانی در شبکه استانی استفاده کنیم، به این معنی است که می‌خواهیم این زبان حفظ شود و کاربرد آن در جامعه مازندران تداوم داشته باشد. سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی زبانی برای زبان مازندرانی، از اقدامات مهم و ضروری برای حفظ و ادامه کاربرد این زبان است که مستلزم همکاری گروهی نهادهای مسئول در این رابطه است و رسانه به‌تنهایی قادر به انجام آن نیست.»

به اعتقاد اغلب کارشناسان زبان و رسانه، بخشی از مسئله نگرش منفی گروهی از مخاطبان شبکه استانی نسبت به زبان مازندرانی، به جایگاه‌های کاربرد این زبان در رسانه مربوط می‌شود. به گفته این دسته از کارشناسان: «به احتمال صداوسیما تاکنون بیشتر در برنامه‌های غیر رسمی و صرفاً سرگرم‌کننده از این

زبان استفاده کرده است. بنابراین، به کارگیری زبان مازندرانی در عالی‌ترین فرم‌ها و طبقات برنامه‌سازی، نظیر طبقه‌های الف و ب و همچنین در قالب‌های پیشرفته‌تر برنامه‌سازی همچون برنامه‌های مستند، نمایش‌ها و برنامه‌های ترکیبی-نمایشی در افزایش نگرش مثبت مخاطبان رسانه استانی نسبت به این زبان بسیار مؤثر خواهد بود. «به کارگیری زبان محلی در برنامه‌های مهم، جدی و رسمی صداوسیما مانند اخبار یا میزگردهای تخصصی» و «استفاده افراد سرشناس، تحصیلکرده و متعلق به طبقات بالای اجتماعی از زبان مازندرانی در برنامه‌های صداوسیما نیز می‌تواند بر ارتقای جایگاه زبان محلی و افزایش گرایش مخاطبان به این زبان تأثیرگذار باشد». به گفته این گروه از مصاحبه‌شوندگان: «تولید برنامه‌هایی با موضوع زبان مازندرانی و جنبه‌های مختلف آن نظیر ویژگی‌های تاریخی، ریشه‌شناختی، ساخت‌واژی، آواشناسی، معناشناختی و ...» نیز در افزایش آگاهی‌های عمومی در این خصوص بسیار راهگشا خواهد بود. البته در حوزه اطلاع‌رسانی و آموزش، نباید از برنامه‌سازان و دست‌اندرکاران رسانه غافل بود که هم خود، بخشی از جامعه را تشکیل می‌دهند و هم در شکل‌دهی به ذائقه عمومی و تغییر گرایش‌های غالب در میان مخاطبان، تأثیرگذار هستند. در اینجاست که ضرورت شناسایی، آموزش و به کارگیری نیروهای «مجری-کارشناس» یا «مجری-مؤلف» در صداوسیما استانی بیش از پیش احساس می‌شود؛ افرادی که علاوه بر تسلط کامل به زبان محلی، درباره جوانب و ملاحظات کاربرد این زبان در صداوسیما اطلاعات کافی داشته باشند. علاوه بر این، برخورداری مجریان از دانش لازم درباره موضوع‌های مورد بحث، هنگام اجرای برنامه‌ها به زبان مازندرانی، در افزایش اعتماد مخاطبان به برنامه‌ها و ارتقای جایگاه زبان محلی نقش مهمی خواهد داشت.

موضوع دیگری که کارشناسان پژوهش حاضر بر آن تأکید داشته‌اند، ضرورت توجه به مخاطبان کودک و نوجوان در برنامه‌ریزی‌های زبانی رسانه استانی بوده است. با توجه به مفاد اصل ۱۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، استفاده از زبان‌های محلی و قومی در کنار زبان ملی (به‌عنوان زبان مشترک) در رسانه‌های گروهی آزاد است. این موضوع، به‌ویژه برای مخاطبان خردسال که در دوران فراگیری زبان و هویت‌یابی زبانی به‌سر می‌برند، از اهمیت بیشتری برخوردار است. در حال حاضر، کودکان مازندرانی در محیط‌هایی مانند مهد کودک و مدرسه، به‌طور کامل در معرض زبان فارسی هستند و با وجود

اینکه کاربرد مازندرانی در حوزه خانواده بیش از سایر حوزه‌هاست کودکان، به‌طور عمده به دلیل نگرش منفی برخی از والدین نسبت به زبان محلی، به‌جز در مناطق روستایی، حتی در محیط خانه و خانواده نیز تماس قابل توجهی با زبان مازندرانی ندارند. این در شرایطی است که برنامه‌های کودک و نوجوان تولید شبکه مازندران نیز - اگر به زبان محلی بپردازند - در این زمینه، بسیار ناقص و ناکارآمد عمل می‌کنند. بنابراین، نقش صداوسیما مازندران در این مورد از دو نظر پررنگ و مهم است: اولاً، توجه به کاربرد زبان محلی در برنامه‌سازی برای خردسالان، کودکان و نوجوانان می‌تواند با افزایش مواجهه این گروه از مخاطبان با زبان مازندرانی و ایجاد پیوندهای عاطفی و هویتی با قومیت و زبان محلی، موجب شکل‌گیری تدریجی نگرش مثبت نسبت به این زبان شود و ثانیاً، کاربرد تأثیرگذار زبان محلی در برنامه‌های صداوسیما، نگرش مثبت زبانی را در میان والدین و خانواده‌ها افزایش خواهد داد. به عقیده مصاحبه‌شوندگان پژوهش حاضر، پرداختن به زبان مازندرانی در برنامه‌های شاد و مفرح برای گروه‌های سنی پیش‌دبستانی و کودکان، در افزایش نگرش مثبت نسبت به زبان محلی، بسیار تأثیرگذار خواهد بود.

با وجود تمام موارد یادشده، باید توجه داشت چنان‌که اغلب مصاحبه‌شوندگان تأکید داشته‌اند، بحث تغییر نگرش و به‌طور خاص تغییر نگرش زبانی، همچون دیگر تغییرات فرهنگی، زمان‌بر و تدریجی است و نباید انتظار داشت با اصلاح رویه برنامه‌سازی و اتخاذ تدابیر پیشنهادی، ظرف مدت کوتاهی شاهد تغییرات شگرفی در نگرش مخاطبان و افزایش ناگهانی نگرش مثبت زبانی در میان آنان باشیم. با توجه به آنچه گفته شد دسته‌بندی یافته‌های پژوهش در قالب عبارت‌ها، مقوله‌ها و مقوله‌های محوری، در جدول ۲ قابل مشاهده است.

جدول ۲. کدگذاری، مقوله‌ها و مقوله‌های محوری مصاحبه‌ها

| مقوله‌های محوری                                                  | مقوله‌ها                                                                                                                                                                              | نمونه عبارت                                                                                                                                                                                                                  |
|------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| طبیعی و متداول بودن<br>نگرش‌های منفی زبانی<br>در بسیاری از جوامع | <p>ضرورت توجه به<br/>طبیعی بودن نگرش<br/>منفی نسبت به زبان<br/>مازندرانی در میان برخی<br/>از مازندرانی‌ها با توجه<br/>به کاربرد گسترده زبان<br/>فارسی در سطح جامعه<br/>و رسانه‌ها</p> | <p>باید توجه داشت که نگرش منفی نسبت<br/>به زبان‌های محلی در مقایسه با زبان‌های<br/>رسمی یا دارای اعتبار بیشتر، یک پدیده<br/>کاملاً طبیعی و متداول است.</p>                                                                   |
|                                                                  |                                                                                                                                                                                       | <p>در مازندران نیز با توجه به اعتبار بیشتر زبان<br/>فارسی و کاربردهای گسترده آن در جامعه<br/>و رسانه‌ها، اغلب مردم به این زبان گرایش<br/>دارند و آن را گزینه بهتری برای پاسخگویی<br/>به نیازهای روزمره خود تلقی می‌کنند.</p> |
|                                                                  | وجود نگرش منفی زبانی<br>در جوامع مختلف                                                                                                                                                | <p>این واقعیت که بعضی از افراد، چه<br/>گویشوران بومی و چه غیرگویشوران،<br/>زبان‌های محلی را غیر معیار و ناقص<br/>می‌پندارند کاملاً درست است چنان‌که<br/>سعی دارند به نوعی از آن فاصله بگیرند.</p>                            |
| تدریجی بودن تغییر<br>نگرش زبانی                                  | ضرورت توجه به<br>تدریجی و زمان‌بر بودن<br>تغییر نگرش زبانی                                                                                                                            | <p>باید توجه داشت که تغییر نگرش‌های<br/>زبانی مردم، روندی زمان‌بر، بلندمدت و<br/>تدریجی است.</p>                                                                                                                             |

| مقوله‌های محوری                                                                                                                                                                                        | مقوله‌ها                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | نمونه عبارت                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>ضرورت و اهمیت<br/>فعالیت هم‌هنگ نهادها<br/>و مسئولان استانی،<br/>تاسیس نهادی مرجع<br/>برای برنامه‌ریزی زبانی<br/>و تعیین گونه معیار یا<br/>مشترک مازندرانی برای<br/>تغییر تدریجی نگرش<br/>زبانی</p> | <p>توجه مسئولان استانی و<br/>فعالیت هم‌هنگ و گروهی<br/>نهادها و سازمان‌های<br/>مختلف فرهنگی برای<br/>حرکت در مسیر اثرگذاری<br/>بر نگرش زبانی مردم،<br/>ضروری است.<br/>تاسیس نهادی مرجع<br/>برای برنامه‌ریزی زبانی،<br/>تعیین گونه معیار یا<br/>مشترک مازندرانی در<br/>افزایش اعتبار زبان محلی<br/>و تغییر تدریجی نگرش<br/>زبانی مؤثر خواهد بود.</p> | <p>برنامه‌ریزی برای تغییر نگرش‌های زبانی<br/>مردم، مستلزم توجه مسئولان استانی و<br/>فعالیت هم‌هنگ و گروهی سازمان‌ها و<br/>نهادهای متولی امور فرهنگی در استان<br/>مانند استانداری مازندران، دانشگاه‌ها<br/>و نهادهای آموزشی و پژوهشی،<br/>اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی<br/>استان، اداره کل میراث فرهنگی، صنایع<br/>دستی و گردشگری استان و همچنین<br/>صداوسیما مازندران است.</p>                                                                               |
|                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <p>تأسیس نهادی مانند بنیاد<br/>مازندران‌شناسی یا بنیاد زبان و ادب<br/>مازندرانی با مشارکت کارشناسانی از<br/>نهادهای مختلف فرهنگی که مسئول<br/>برنامه‌ریزی زبانی و حامی طرح‌های<br/>پژوهشی مرتبط با فرهنگ مازندران باشد<br/>می‌تواند به تدریج نگرش مثبت را افزایش<br/>دهد. چنین نهادی می‌تواند به کانون<br/>فعالیت پژوهشگران در حوزه‌های گوناگون<br/>مرتبط با فرهنگ مازندرانی و مرجع اصلی<br/>تعیین سیاست‌های کلی و جزئی فرهنگی<br/>در این خصوص تبدیل شود.</p> |
|                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <p>برنامه‌ریزی زبانی و تعیین گونه استاندارد<br/>یا معیار مازندرانی و برنامه‌سازی براساس<br/>گونه زبانی تعیین شده، مشکل را تاحدی<br/>حل می‌کند. این گونه زبانی نقش مرجعیت<br/>و اعتباربخشی برای این زبان دارد.</p>                                                                                                                                                                                                                                             |

## ادامه جدول ۲.

| مقوله‌های محوری                                                                                                                                               | مقوله‌ها                                                                                                                                         | نمونه عبارت                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| آموزش و اطلاع‌رسانی درباره ارزش زبان محلی و اهمیت دوزبانگی در سطح جامعه و در میان مسئولان استانی و اصحاب رسانه، در کاهش نگرش منفی نسبت به زبان محلی مؤثر است. | برنامه‌سازان صداوسیما، به‌ویژه شبکه استانی مازندران، باید آموزش‌ها و آگاهی‌های لازم را درباره اهمیت زبان‌های محلی و دوزبانگی دریافت کنند.        | در حوزه اطلاع‌رسانی و آموزش، نباید از برنامه‌سازان و دست‌اندرکاران رسانه، به‌خصوص شبکه استانی مازندران، غافل بود زیرا آنها - هم به‌عنوان یکی از اقشار جامعه و هم به‌عنوان افرادی تأثیرگذار- در شکل‌دهی به ذائقه عمومی و تغییر گرایش‌های غالب در میان مخاطبان، از اهمیت بسیاری برخوردار هستند. |
|                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                  | باید در این خصوص اطلاع‌رسانی شود که دوزبانگی یا به عبارتی دسترسی به دو نظام زبانی، مزیت و توانمندی خاص محسوب می‌شود. تاکید بر مزیت‌های دوزبانگی ازجمله مواردی است که می‌توان برای افزایش آگاهی‌های عمومی و افزایش نگرش مثبت افراد جامعه نسبت به زبان محلی، از آنها استفاده کرد.               |
|                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                  | ناآگاهی و تصورات نادرست و غیرعلمی برخی گویشوران مازندرانی، موجب می‌شود تا زبان محلی را ناقص و عامل به مخاطره انداختن فراگیری زبان معیار فارسی از سوی فرزندان خود تصور کنند. این تصور نادرست از زبان محلی باید در مدارس، رسانه‌های عمومی و دیگر محافل اجتماعی، اصلاح شود.                      |
|                                                                                                                                                               | آموزش و اطلاع‌رسانی در سطح جامعه و مسئولان استانی درباره ارزش زبان‌های محلی و اهمیت دوزبانگی، در کاهش نگرش منفی نسبت به زبان مازندرانی مؤثر است. | اقدامات آموزشی در جهت افزایش نگرش مثبت مدیران و مسئولان استانی نسبت به زبان مازندرانی ضروری است.                                                                                                                                                                                              |

راهکارهای رسانه‌ای  
مواجهه با نگرش منفی  
برخی از مخاطبان شبکه  
مازندران نسبت به زبان محلی

| مقوله‌های محوری                                                                                                                                                                                                                          | مقوله‌ها                                                                                                                                                                                                                                                                     | نمونه عبارت                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| استفاده مسئولان و افراد مهم جامعه از زبان محلی، در کاهش نگرش منفی نسبت به این زبان در سطح جامعه مؤثر است.                                                                                                                                | استفاده مسئولان رده‌بالای استانی و افراد مهم، تحصیلکرده و تأثیرگذار جامعه از زبان محلی، در ارتقای جایگاه زبان مازندرانی و کاهش نگرش منفی نسبت به این زبان در سطح جامعه مؤثر است.                                                                                             | اگر مسئولان و مدیران رده‌بالای استانی در موقعیت‌ها و شرایط مختلف، از زبان مازندرانی استفاده کنند، عموم افراد جامعه نیز به تدریج، نگرش مثبت‌تری نسبت به این زبان پیدا می‌کنند.                                                                             |
|                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                              | استفاده افراد سرشناس، تحصیلکرده و دارای شأن و اعتبار اجتماعی بالا، می‌تواند به ارتقای جایگاه زبان مازندرانی و افزایش گرایش عموم مردم به این زبان تأثیرگذار باشد.                                                                                          |
| دانشگاه مازندران و نهادهای مهم آموزشی و فرهنگی می‌توانند با برگزاری همایش‌ها و حمایت از رشته زبان‌شناسی، در افزایش آگاهی‌های عمومی نسبت به اهمیت دوزبانگی و زبان‌های محلی و نیز تقویت نگرش مثبت مازندرانی‌ها به زبان محلی خود مؤثر باشد. | برگزاری همایش‌هایی با موضوع فرهنگ و زبان مازندرانی در نهادهای مختلف فرهنگی و آموزشی و حمایت از رشته زبان‌شناسی در دانشگاه مازندران، می‌تواند در افزایش آگاهی‌های عمومی نسبت به اهمیت دوزبانگی و زبان‌های محلی و نیز تقویت نگرش مثبت مازندرانی‌ها به زبان محلی خود مؤثر باشد. | برگزاری همایش‌ها و سمینارهایی با موضوعات مربوط به تاریخ و فرهنگ مازندران و تبیین اهمیت زبان مازندرانی، از سوی نهادهای مختلف فرهنگی و آموزشی استان، در افزایش تعلق خاطر مازندرانی‌ها به زبان محلی خود و نگرش مثبت آنها نسبت به این زبان مؤثر خواهد بود.    |
|                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                              | راه‌اندازی رشته زبان‌شناسی در دانشگاه مازندران به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و معتبرترین دانشگاه‌های دولتی در استان، می‌تواند در افزایش آگاهی‌های عمومی درباره اهمیت دوزبانگی و زبان‌های محلی، همچنین تقویت نگرش مثبت افراد نسبت به زبان مازندرانی مؤثر باشد. |

ادامه جدول ۲.

| مقوله‌های محوری                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | مقوله‌ها                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | نمونه عبارت                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>اعطای نقش‌های مهم و کلیدی به شخصیت‌های محلی‌زبان در برنامه‌ها، ظاهر آراسته و موقعیت اجتماعی موجه شخصیت‌های محلی‌زبان در فیلم‌ها و سریال‌ها، کاربرد زبان محلی در برنامه‌های مهم و رسمی، تولید و تکرار برنامه‌هایی درباره تاریخ، فرهنگ و زبان مازندرانی، توجه به استفاده از زبان محلی در برنامه‌های کودک و نوجوان یا در عالی‌ترین فرم‌ها، طبقات و قالب‌های پیشرفته برنامه‌سازی، استفاده از افراد مجری- مؤلف و مسلط به زبان محلی، مشورت برنامه‌سازان با استادان زبان‌شناس و بهره‌گیری از تجارب موفق شبکه‌های استانی، برخی از مهم‌ترین اقدامات رسانه‌ای هستند که صداوسیما می‌تواند در این زمینه مورد توجه قرار دهد.</p> | <p>محدود کردن استفاده از زبان محلی در صداوسیما و شبکه استانی به برنامه‌های غیررسمی، طنز و حتی تمسخرآمیز، می‌تواند موجب افزایش نگرش منفی نسبت به این زبان در میان مخاطبان شود.</p> <p>استفاده از زبان محلی در برنامه‌های جدی و مهم، تولید برنامه‌های قوی و فاخر با موضوعات مربوط به فرهنگ مازندران و همچنین توجه به ظاهر و سر و وضع آراسته و موقعیت اجتماعی موجه و خوشایند بازیگران و شخصیت‌های محلی‌زبان در برنامه‌ها، در افزایش نگرش مثبت مخاطبان مؤثر خواهد بود.</p> | <p>بخشی از نگرش منفی مخاطبان به زبان محلی، حاصل اشتباهات خود رسانه است. وجود نگرش منفی در گروهی از مخاطبان و حتی برخی از برنامه‌سازان رسانه استانی موجب می‌شود که زبان محلی، اغلب در برنامه‌های غیررسمی، طنز و سرگرم‌کننده مورد استفاده قرار گیرد و حتی گاهی کاربرد آن در برنامه‌ها حالت تمسخرآمیز داشته باشد. در ضمن اینکه، در برخی موارد، استفاده از زبان محلی در برنامه‌های طنز نیز بیشتر جنبه لودگی دارد.</p> <p>اگر برنامه‌سازان شبکه استانی، زبان محلی خود را جدی نگیرند و از آن [صرفاً] برای سرگرمی و تمسخر استفاده کنند به‌طور طبیعی، از کارکردهای جدی این زبان کاسته می‌شود.</p> <p>صداوسیما و شبکه استانی مازندران نباید در برنامه‌های خود به‌ویژه در برنامه‌های نمایشی، فقط نقش‌های تمسخرآمیز و خنده‌دار را به بازیگرانی بدهند که از زبان محلی استفاده می‌کنند بلکه بازیگران نقش‌های جدی، مهم و کلیدی نیز می‌توانند به این زبان صحبت کنند.</p> |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <p>استفاده از زبان محلی در برنامه‌های مهم اجتماعی، سیاسی و آموزشی، در کاهش نگرش منفی مؤثر است.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <p>با ساخت برنامه‌های قوی و فاخر در همه زمینه‌های مربوط به فرهنگ مازندران مانند موسیقی و تاریخ و ... می‌توان جایگاه و نگرش زبانی را به تدریج تغییر داد و مخاطب را از غنا و ارزش زبان محلی آگاه کرد. تکرار این‌گونه برنامه‌ها، باعث افزایش اثرگذاری می‌شود.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <p>اگر بازیگران و شخصیت‌های محلی‌زبان، با سر و وضع آراسته در برنامه‌ها ظاهر شوند و موقعیت اجتماعی موجه و خوشایندی داشته باشند، نگرش مثبت زبانی در میان مخاطبان افزایش خواهد یافت.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |

راهکارهای رسانه‌ای  
مواجهه با نگرش منفی  
برخی از مخاطبان شبکه  
مازندران نسبت به زبان محلی

| مقوله‌های محوری                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | مقوله‌ها                                                                                                                                                                                                                                                                                      | نمونه عبارت                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| اعطای نقش‌های مهم و کلیدی به شخصیت‌های محلی زبان در برنامه‌ها، ظاهر آراسته و موقعیت اجتماعی موجه شخصیت‌های محلی زبان در فیلم‌ها و سریال‌ها، کاربرد زبان محلی در برنامه‌های مهم و رسمی، تولید و تکرار برنامه‌هایی درباره تاریخ، فرهنگ و زبان مازندرانی، توجه به استفاده از زبان محلی در برنامه‌های کودک و نوجوان یا در عالی‌ترین فرم‌ها، طبقات و قالب‌های پیشرفته برنامه‌سازی، استفاده از افراد مجری- مؤلف و مسلط به زبان محلی، مشورت برنامه‌سازان با استادان زبان‌شناس و بهره‌گیری از تجارب موفق شبکه‌های استانی، برخی از مهم‌ترین اقدامات رسانه‌ای هستند که صداوسیما می‌تواند در این زمینه مورد توجه قرار دهد. | استفاده از نیروهای مجری- مؤلف با دانش کافی و تسلط به زبان محلی، در افزایش نگرش مثبت زبانی مؤثر خواهد بود.                                                                                                                                                                                     | شناسایی، آموزش و به‌کارگیری نیروهای «مجری - کارشناس» یا «مجری- مؤلف» در شبکه استانی، در ارتقای جایگاه زبان محلی تأثیرگذار خواهد بود؛ افرادی که با برخورداری از دانش لازم در مورد موضوعات مورد بحث، در افزایش اعتماد مخاطبان به برنامه‌ها نقش مهمی ایفا می‌کنند. |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | کاربرد ناصحیح و ناخوشایند زبان محلی در برنامه‌ها، موجب ایجاد نگرش منفی نسبت به این زبان در میان مخاطبان می‌شود. استفاده از مشاوران زبان‌شناس در برنامه‌ها به‌ویژه برنامه‌های محلی زبان و همچنین استفاده از تجارب موفقیت‌آمیز دیگر شبکه‌های استانی، در افزایش نگرش مثبت زبانی، مؤثر خواهد بود. | نوع زبان محلی به‌کار رفته در برنامه‌های صداوسیما، نباید ناشیانه، ناصحیح و ناخوشایند باشد؛ در این مورد ضروری است که با استادان زبان‌شناس مشورت شود. می‌توان از تجارب موفقیت‌آمیز سایر شبکه‌های استانی در کاربرد زبان‌های محلی استفاده کرد.                       |

براساس اطلاعات مربوط به مقوله‌های محوری مندرج در جدول ۲، مقوله‌های کلان حاصل از طبقه‌بندی یافته‌ها عبارتند از: ضرورت توجه به طبیعی بودن نگرش‌های منفی زبانی و تدریجی بودن تغییر آنها، ضرورت کار گروهی نهادهای مختلف فرهنگی و تعیین گونه مشترک برای زبان مازندرانی، اهمیت آموزش و اطلاع‌رسانی، ضرورت توجه و حمایت مسئولان استانی و افراد تأثیرگذار جامعه، ضرورت توجه و حمایت دانشگاه‌ها و نهادهای آموزشی- فرهنگی مازندرانی و اقدامات مؤثر در صداوسیما و شبکه استانی مازندرانی. این مقوله‌ها در جدول ۳ قابل مشاهده‌اند:

جدول ۳. مقوله‌های محوری و مقوله‌های کلان مصاحبه‌ها

| مقوله‌های محوری                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | مقوله‌های کلان                                                              |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|
| طبیعی و متداول بودن نگرش‌های منفی زبانی در بسیاری از جوامع                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | ضرورت توجه به طبیعی بودن نگرش‌های منفی زبانی و تدریجی بودن تغییر آنها       |
| تدریجی بودن تغییر نگرش زبانی                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                             |
| ضرورت و اهمیت فعالیت هماهنگ نهادهای و مسئولان استانی و تأسیس نهادی مرجع برای برنامه‌ریزی زبانی و تعیین گونه معیار یا مشترک مازندرانی در تغییر تدریجی نگرش زبانی مؤثر خواهد بود.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | ضرورت کار گروهی نهادهای مختلف فرهنگی و تعیین گونه مشترک برای زبان مازندرانی |
| آموزش و اطلاع‌رسانی درباره ارزش زبان محلی و اهمیت دوزبانی در سطح جامعه و در میان مسئولان استانی و اصحاب رسانه، در کاهش نگرش منفی زبانی نسبت به زبان محلی مؤثر است.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | اهمیت آموزش و اطلاع‌رسانی                                                   |
| استفاده مسئولان استانی و افراد مهم جامعه از زبان محلی در کاهش نگرش منفی نسبت به این زبان در سطح جامعه مؤثر است.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | ضرورت توجه و حمایت مسئولان استانی و افراد تأثیرگذار جامعه                   |
| برگزاری همایش‌های مرتبط در نهادهای مهم آموزشی و فرهنگی و حمایت از رشته زبان‌شناسی در دانشگاه مازندرانی، در افزایش نگرش مثبت نسبت به زبان مازندرانی مؤثر است.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | ضرورت توجه و حمایت دانشگاه‌ها و نهادهای آموزشی- فرهنگی مازندرانی            |
| اعطای نقش‌های مهم و کلیدی به شخصیت‌های محلی زبان در برنامه‌ها، ظاهر آراسته و موقعیت اجتماعی موجه شخصیت‌های محلی زبان در فیلم‌ها و سریال‌ها، کاربرد زبان محلی در برنامه‌های مهم و رسمی، تولید و تکرار برنامه‌هایی درباره تاریخ، فرهنگ و زبان مازندرانی، توجه به زبان محلی در برنامه‌های کودک و نوجوان، استفاده از زبان محلی در عالی‌ترین شکل‌ها و طبقات و همچنین در قالب‌های پیشرفته‌تر برنامه‌سازی، استفاده از افراد مجری- مؤلف و مسلط به زبان محلی، مشورت برنامه‌سازان با استادان زبان‌شناس و استفاده از تجارب موفق شبکه‌های استانی، از مهم‌ترین اقدامات رسانه‌ای است که صداوسیما می‌تواند در این زمینه مورد توجه قرار دهد. | اقدامات مؤثر در صداوسیما و شبکه استانی مازندرانی                            |

## بحث و نتیجه‌گیری

نگرش زبانی، به عوامل مختلف برون‌زبانی، به‌ویژه مؤلفه‌های روان‌شناختی و اجتماعی وابسته است و نگرش منفی نسبت به زبان‌های محلی در مقایسه با زبان‌های رسمی یا دارای اعتبار بیشتر، به‌عنوان یک پدیده طبیعی و متداول در بسیاری از جوامع وجود دارد. نگرش منفی برخی از مازندرانی‌ها به زبان محلی نیز در ارتباط مستقیم با عوامل برون‌زبانی، به‌ویژه عوامل اجتماعی قرار دارد و برای برنامه‌سازان شبکه استانی مازندران که درصدد جذب هرچه بیشتر مخاطبان محلی هستند، یک چالش محسوب می‌شود. این مسئله، یکی از مشکلات و آسیب‌های مربوط به کاربرد زبان مازندرانی در شبکه استانی و در سطحی وسیع‌تر، از موانع کاربرد زبان‌های محلی در صداوسیماست. برنامه‌ریزی برای مواجهه با این چالش، وظیفه یک سازمان یا نهاد خاص نیست و نیاز به آگاهی و شناخت کافی از عوامل تأثیرگذار زبان‌شناختی - اجتماعی، همکاری نهادهای مختلف متولی امور فرهنگی در استان و سیاستگذاری زبانی دارد. به عقیده مصاحبه‌شوندگان پژوهش حاضر، از آنجاکه فعالیت‌های مربوط به برنامه‌ریزی زبان، نگرش زبانی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد، می‌تواند نقش مهمی در حفظ زبان محلی و افزایش نگرش مثبت نسبت به این زبان در میان مازندرانی‌ها ایفا کند. با توجه به گوناگونی گویش‌ها و لهجه‌های زبان مازندرانی، تعیین گونه معیار برای این زبان، با رفع بخش مهمی از مشکلات کاربرد آن در رادیو و تلویزیون، زمینه را برای استفاده گسترده‌تر و مؤثرتر از این زبان در شبکه استانی فراهم خواهد کرد و در افزایش نگرش مثبت زبانی مخاطبان نیز مؤثر خواهد بود.

کارشناسان پژوهش حاضر، بر ضرورت اقدامات آگاهانه رسانه‌ای در زمینه کاربرد زبان مازندرانی و مشورت با استادان زبان‌شناس در تمام فرایندهای برنامه‌سازی تأکید کرده‌اند. توجه ویژه به گروه سنی کودک و خردسال و پرداختن به زبان مازندرانی در برنامه‌های شاد و مفرح برای این گروه‌های سنی، از دیگر نکات مورد تأکید مشارکت‌کنندگان در این پژوهش بوده است با توجه به اینکه کودکان و نوجوانان، نسل جدید سخنگویان زبان هستند، ایجاد و تقویت نگرش مثبت نسبت به زبان محلی در آنان، برای حفظ این زبان اهمیت بسیاری دارد. در صورتی که برنامه‌های شبکه‌های استانی، به کاربرد صحیح و کارآمد زبان‌های محلی در برنامه‌های کودک و نوجوان توجه نکنند، نمی‌توان

به تأثیرگذاری برنامه‌ریزی‌های رسانه‌ای برای حفظ زبان‌های محلی و جلوگیری از زوال و مرگ آنها امید چندانی داشت این در حالی است که به نوشته داوری و همکاران (۱۴۰۳: ۵۱-۵۶) با توجه به رویکرد درون‌رسانه‌ای رسانه ملی به مقوله زبان و مواردی همچون غیرقانونی بودن پخش برنامه کودک و نوجوان به زبان‌های محلی و فراهم نبودن امکان اختصاص بیش از ۵۰ درصد برنامه‌های شبکه‌های استانی به این زبان‌ها، می‌توان دریافت که از منظر سیاستگذاران صداوسیما، ترویج زبان‌های محلی، به‌ویژه برای جامعه هدف کودک و نوجوان، ممکن است نوعی مشکل تلقی شود. در صورت تداوم این رویکرد و مواجهه با زبان‌های محلی به‌عنوان یک مشکل و نه حق یا سرمایه، نمی‌توان انتظار داشت که این سرمایه‌های ارزشمند را برای نسل‌های آینده حفظ شوند.

به عقیده کارشناسان پژوهش حاضر، شبکه استانی مازندران می‌تواند با اتخاذ تصمیم‌های آگاهانه و اثربخش، در راه افزایش نگرش مثبت مخاطبان خود نسبت به زبان مازندرانی گام بردارد. آگاه‌سازی و آموزش مدیران، برنامه‌سازان و دست‌اندرکاران شبکه استانی، تولید برنامه‌های قوی و فاخر در همه زمینه‌های مربوط به فرهنگ مازندران، ازجمله زبان مازندرانی، کاربرد زبان محلی در برنامه‌های مهم اجتماعی، سیاسی و آموزشی، استفاده از این زبان در عالی‌ترین شکل‌ها و طبقات برنامه‌سازی مانند برنامه‌های الف و ب و همچنین در قالب‌های پیشرفته‌تر مانند مستند، نمایش و ترکیبی-نمایشی یا برنامه‌های رسمی‌تر مانند اخبار و میزگردهای تخصصی و به‌کارگیری نیروهای مجری-مؤلف در برنامه‌ها که دارای دانش کافی و مسلط به زبان محلی باشند، ازجمله راهکارهای رسانه‌ای است که متخصصان حوزه زبان و رسانه برای مواجهه با چالش نگرش منفی بخشی از مخاطبان شبکه مازندران نسبت به زبان محلی پیشنهاد کرده‌اند.

### نوآوری و محدودیت پژوهش

به‌رغم اهمیت کاربرد زبان محلی در صداوسیمای مازندران، تأثیر آن در افزایش نگرش مثبت مخاطبان نسبت به این زبان و چگونگی مواجهه برنامه‌سازان شبکه استانی با نگرش زبانی مخاطبان، تاکنون پژوهش‌های بسیار کمی با تمرکز بر این موضوعات انجام شده است. پژوهش حاضر تلاش کرده تا با رویکردی زبان‌شناختی و رسانه‌ای، بخشی از این خلاء پژوهشی را پر کند و به نحوه مواجهه شبکه استانی مازندران با چالش نگرش منفی برخی از مخاطبان نسبت به زبان محلی بپردازد.

نظر به اینکه پژوهش حاضر، پژوهشی میان‌رشته‌ای در حوزه زبان و رسانه است ویژگی‌های خاصی در انتخاب مصاحبه‌شوندگان مدنظر قرار گرفت. از آنجاکه آمار و اطلاعات دقیقی در مورد افراد واجد شرایط برای مصاحبه وجود نداشت و تعدادی از آنها هم در مشاغل غیرمرتبط مشغول به کار بودند دسترسی به آنها چندان ساده نبود و جستجوها و مشورت‌های بسیاری را می‌طلبید. علاوه بر این، تاکنون پژوهشی با اهداف و گستره پژوهشی مشابه، در استان مازندران انجام نشده بود و دسترسی به منابع پژوهشی مرتبط، با محدودیت‌هایی همراه بود.

### منابع

- بازرگان، عباس، سرمد، زهره و حجازی، الهه. (۱۳۸۴). *روش‌های پژوهش در علوم رفتاری*. تهران: انتشارات آگاه.
- بامشادی، پارسا. (۱۴۰۰). *آسیب‌شناسی کاربرد زبان‌ها و گویش‌های محلی در شبکه‌های استانی سیما با تأکید بر مراکز کرد زبان*. تهران: مرکز پژوهش‌های صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.
- بشیرنژاد، حسن. (۱۳۹۱). *مازندرانی: لهجه، گویش یا زبان؟* تهران: رسانش نوین.
- بشیرنژاد، حسن. (۱۳۹۰). *مرگ زبان: مبحثی در جامعه‌شناسی زبان*. آمل: شمال پایدار.
- بشیرنژاد، حسن. (۱۳۸۶). *مازندرانی: جایگاه، کاربرد و نگرش گویشوران در استان مازندران*. رساله دکتري، دانشگاه علامه طباطبائی.
- بشیرنژاد، حسن. (۱۳۷۹). *بررسی جایگاه و کاربرد فارسی و مازندرانی در میان دانش‌آموزان و معلمان دوره متوسطه شهرستان آمل*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۸). *روش‌های پژوهش در روان‌شناسی و علوم تربیتی*. تهران: نشر دوران.
- دانایی‌فرد، حسن، الوانی، سیدمهدی و آذر، عادل. (۱۳۸۳). *روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع*. تهران: انتشارات اشراقی، صفار.
- داوری، حسین و داوری اردکانی، نگار. (۱۴۰۴). *برنامه‌ریزی زبانی رسانه ملی برای تقویت زبان فارسی و حفظ و پرورش زبان‌های محلی*. تهران: مرکز پژوهش‌های صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.

داوری، حسین، داوری اردکانی، نگار و عظیمی‌فرد، فاطمه. (۱۴۰۳). رویکرد رسانه ملی به زبان فارسی و زبان‌های محلی: تحلیلی انتقادی در چهارچوب سیاست و برنامه‌ریزی زبان. *پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد*، ۳ (۲)، ۵۹-۲۹.

Doi: 10.22034/jls.2024.140942.1086

داوری اردکانی، نگار. (۱۳۸۵). رسانه ملی متولی برنامه‌ریزی زبان. *پژوهش‌های ارتباطی*، ۱۳ (۴۷)، ۴۳-۲۱.  
دلاور، علی. (۱۳۸۸). روش پژوهش در روان‌شناسی و علوم تربیتی. تهران: نشر ویرایش.

ذاکری، محمد صالح. (۱۳۹۱). *آینده زبان مازندرانی: نشانه‌های خطر*. تهران: رسانش نوین.

رنجبر، هادی، حق‌دوست، علی‌اکبر، صلصالی، مهوش، خوشدل، علیرضا، سلیمانی، محمدعلی و بهرامی، نسیم. (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی: راهنمایی برای شروع. *مجله دانشگاه علوم پزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران*، ۱۰ (۳)، ۲۳۸-۲۵۰.

عامریان، فاطمه. (۱۳۹۵). کاربرد زبان مازندرانی در شبکه مازندران: دیدگاه‌ها و راهکارهای اساتید و کارشناسان. ساری: واحد پژوهش صداوسیما مازندران.  
عامریان، فاطمه. (۱۳۹۴). کاربرد زبان مازندرانی در شبکه مازندران: مطالعه دیدگاه‌ها و راهکارهای برنامه‌سازان. ساری: واحد پژوهش صداوسیما مازندران.  
عامریان، فاطمه. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر سن و جنسیت بر کاربرد مازندرانی در میان مهاجران مازندرانی دوزبان ساکن تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.  
کریستال، دیوید. (۱۳۸۵). *انقلاب زبانی* (ترجمه شهرام نقش تبریزی). تهران: ققنوس.

مدرسی، یحیی. (۱۳۶۸). *درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان*. تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.  
یارمحمدی، لطف‌الله. (۱۳۷۴). زوال زبان‌ها و لهجه‌ها: بیان مشکل و جاره‌جویی. *نامه فرهنگستان علوم*، ۲ (۲).

<http://sid.ir/paper/444639/fa>

Bashirnejad, H. (2023). *Mazandarani: Current Status and Future Prospect*. In Anousha Sedighi (Ed.), *Iranian and Minority Languages at Home and in Diaspora* (pp. 37-60). Clevedon, UK: Multilingual Matters Ltd.

Hudson, R. A. (1996). *Sociolinguistics*. Second Edition, Cambridge University Press.

Shahidi, M. (2008). *A Sociolinguistic Study of Language Shift in Mazandarani*. Uppsala: Uppsala University.

Shekhi, T., & Akhlaghi, F. (2023). *Language Shift and Language Maintenance among Turkmen Speaker*. In Anousha Sedighi (Ed.), *Iranian and Minority Languages at Home and in Diaspora* (pp. 205-230). Clevedon, UK: Multilingual Matters Ltd.